Внесок українських фахівців у створення нафтогазової промисловості Туркменістану

© Б.П. Савків
академік УНГА

Протягом тривалого часу Туркменістан був для нашої країни одним із основних експортерів газу і в майбутньому після значної перерви може знову відновити постачання енергоносіїв.

Доречно нагадати, що українські фахівці зробили великий внесок у створення нафтогазового комплексу цієї багатої на вуглеводневу сировину країни. Наше співробітництво в галузі сягає початку минулого століття. Ще 1909 р. Кук, управитель нафтопромислом братів Нобель на острові Челекен, поінформував промисловців про свою розмову з професором Львівського університету Р. Зубером, одним із визнаних тоді в Європі авторитетів із нафтової геології, стосовно раціональності проведення тут глибокого буріння на нафту. Р. Зубер тоді за високу винагороду приїжджав як експерт для перевірки та доповнення відомостей з геології Челекена, зібраних галицькими геологами, що в різний час відвідали острів. Учений прийшов до висновку, що для вирішення питання про доцільність глибокого буріння наявного матеріалу недостатньо, проте вказав на перспективність для Туркменістану прикладу Галичини, а особливо Грозного, де під потужною світою червоних мергелів того ж походження, що й на Челекені, була знайдена нафта у великій кількості*.

У післявоєнний період потужну кадрову допомогу у розвиткові нафтової та газової промисловості Туркменістану надали висококваліфіковані українські фахівці. Зокрема, з початком першої післявоєнної п'ятирічки українець М.І. Лобода – випускник Грозненського нафтового інституту (до війни керував трестом «Хадиженнафта» на Кубані, а під час війни був головним інженером об'єднання «Молотовнафта») очолив на провідному тоді в республіці родовищі Небітдаг нафтопромисел, згодом реорганізований у нафтовидобувний трест «Небітдагнафта» (із 1955 року – однойменне НПУ) і в 1960–1965 рр. – нафтопромислове управління на найбільшому в Середній Азії родовищі Котуртепе. Керівником тресту «Туркменнатогазрозвідка», згодом начальником НПУ «Челекеннафта», а пізніше заступником начальника з буріння об'єднання «Туркменнафта» був А.М. Дорошевський. Упродовж 1958–1962 р. начальником виробничо-технічного відділу з видобування нафти в цьому ж об'єднанні працював Р.Ю. Садовський, який до цього очолював контору повторних методів тресту «Кумдагнафта». Головним інженером цього об'єднання в 1977–1986 рр., а 1986–1989 р. начальником (згодом – генеральним директором) об'єднання «Туркменгазпром» був П.Й. Полюбай, що до того успішно працював в Татарстані. Начальниками відділів об'єднання «Туркменнафта» у різний час були українці К.К. Бабенко (геологічного; заступником головного геолога), Ю.М. Шульга (буріння) та В.В. Іллінчик (КВП та автоматизації виробництва). Головним економістом – заступником начальника Туркменгазпрому в 90-і роки минулого століття був українець С.Г. Ісіченко. Серед провідних геологів галузі варто згадати також І.М. Аліфана – головного геолога трестів «Туркменнафтогазрозвідка» і «Туркменбурнафта», а також М.О. Михніва – головного геолога НПУ «Леніннафта».

Вихідці з України очолювали і провідні будівельні організації, зокрема Б.Г. Котляревський був керуючим трестом «Туркменгазбуд», С.П. Кіндрат – керуючим трестом «Наїпгазбуд», що облаштовував велике Ачацьке, а згодом унікальні газові родовища Шатлик та Давлетабад (пізніше він очолював «Укргазбуд» та «Закордонгазбуд»).

Багато українських фахівців, що працювали в Туркменістані, були випускниками Дрогобицького нафтового технікуму та Львівського політехнічного університету, а згодом Івано-Франківського інституту нафти і газу. Дехто закінчував Дніпропетровський гірничий, Азербайджанський індустріальний, Московський нафтохімічної та нафтової промисловості, Грозненський нафтовий та Туркменський технічний інститути, Краснодарський та Небітдазький нафтові технікуми. Вони працювали в усіх галузях нафтогазового комплексу – від геологорозвідки до нафтопереробки.

У сфері нафтогазовидобування, в системі НПУ «Небітдагнафта», крім згаданих фахівців, у 50-тих роках минулого століття працювали: у геологічному відділі старшим геологом (а з 1964 р. головним геологом) Р.В. Абакумова, геологами відділу Г.В. Михальченко і Т.Т. Носкова, начальником ремонтно-монтажного цеху Я.М. Мельник, старшим інженером цеху КВП Ю.С. Цісик, майстрами з видобування нафти І.І. Кіц та Б.П. Савків (згодом старшим механіком промислу), помічником майстра Ю.Г. Філяс, майстрами з капремонту свердловин М.Р. Затворницький і В.Г. Качерін. За їх активної участі здійснювалася експлуатація родовиша Небітдаг та, зокрема, освоєння його західної частини, а згодом, із 1964 р., родовища Барса–Кельмез, другого за запасами в республіці. Допомогу в освоєнні процесу НТС на родовищі Барса–Кельмез надавав відряджений Міннафтопромом старший інженер Глинсько-Розбишівського нафтопромислу Полтавського НПУ Є.А. Грушко.

У системі НПУ «Кумдагнафта» у 1950-тих роках під безпосереднім керівництвом випускників Дрогобицького нафтового технікуму Р.Ю. Садовського (начальник) та М.О. Михніва (старший геолог) упроваджено комбіновану систему підтримання пластового тиску шляхом нагнітання води в периферійну та газу в присклепінну зони пластів – один із класичних зразків реалізації процесу в колишньому СРСР. На цьому ж підприємстві працювали старшими геологами промислу № 2 В.С. Гикало і цеху капремонту І.С. Василинин, начальником геолого-технічного бюро – заступником головного геолога Н.О. Гикало, старшим механіком промислу № 1 С.П. Осідач, начальником цеху КВП Ю.С. Цісик.

* Нефть Туркменистана // Гл. ред. В.Т. Лавриненко. – Ашхабад: Изд–во Туркменистан, 1979. – 120 с.

У НПУ «Челекеннафта» у цей же час на промислі працювали випускники ЛПІ М.І. Пономаренко (старший геолог), Ф.Й. Гоцій (інженер із експлуатації), які забезпечували експлуатацію родовищ Дагаджик, Алігул та Західний Челекен, а згодом на його продовженні – Челекен-море.

В організованому 1950 р. найбільшому нафтогазовому родовищі Котуртепе працювали Б.П. Савків (старший інженер та водночас в.о. начальника виробничо-технічного відділу НПУ), В.Д. Потапов (старший геолог), В.А. Болюрко (механік газової дільниці), В.І. Слободенюк (головний механік НПУ).

На першому введеному в республіці великому Ачацькому газовому родовищі працювали і наші співвітчизники, зокрема випускники ІФТУНГу І.Г. Маланюк (головний технолог «Ачакгазвидобування»), В.І. Кириняченко.

Серед відомих буровиків треба передусім відзначити: головного інженера тресту «Туркменнафтогазрозвідка» В.Р. Шевченка; головних інженерів контори буріння № 4 тресту «Туркменбурнафта» Р.М. Сеніва (1956–1957), а згодом В.С. Костика; директора тампонажної контори І.П. Дорошенка; старших інженерів контори А.О. Турка, С.І. Гребенюка; начальника цеху О.П. Краснолуцького; інженера дільниці М.Ф. Дмитріва; бурового майстра М.Г. Солов'я та ін. Головними геологами контор буріння № 1 і № 3 тресту «Туркменбурнафта» в середині 50-х років минулого століття були І.М. Ксьонз та М.О. Балицький, а контори буріння НПУ «Челекеннафта» – Є.Ю. Садовський. Усі керівні посади контори буріння № 4 тресту «Туркменнафтогазрозвідка», що відкрила унікальне газоконденсатне родовище Шатлик, велике Байрам-Алі та інші (директор Ю.М. Шульга, головний інженер В.П. Волосюк та головний геолог Я.А. Пилип) обіймали випускники Львівської політехніки. Випускником цього ж вишу був І.М. Кондзірський, який там же працював геологом.

Із спеціалістів планування та організації праці начальником Нормативно-дослідної станції об'єднання «Туркменбурнафта» працював Є.Ф. Шемчишин, начальниками відділів контор буріння – І.В. Галян та М.Г. Мриглоцький.

Приємно відзначити, що серед відкривачів нафтових родовищ Західний Небітдаг, Кумдаг, Західний Челекен, відзначених Державною премією СРСР, були геологи-українці І.М. Аліфан та К.К. Бабенко; Ленінською премією за відкриття унікального нафтогазового родовища Котуртепе відзначені А.І. Смолко та К.К. Бабенко.

Вихідці з України, зокрема з евакуйованого з Одеси в роки війни нафтопереробного заводу, працювали на Красноводському нафтопереробному заводі. Наприклад, цех, на якому вперше в СРСР освоєно випуск сульфанолу, очолював одесит К. Назаренко.

Низка вихідців із України працювали в науково-дослідних інститутах Туркменістану. Зокрема, в Туркменському філіалі Всесоюзного науково-дослідного нафтового інституту відомими науковцями у царині розробки родовищ зарекомендували себе І.Й. Ляльович, Г.Ф. Гелетій, В.А. Скрипник, В.П. Бобелюк, Є.М. Нанівський, з геології – Г.М. Лисяний, В.В. Колодій, В.І. Семків, В.А. Іванишин та інші, нафтохімії – П.Г. Олексин та інші. Зокрема, І.Й. Ляльович, очолюючи відділ промислових досліджень, у співдружності з провідними науковцями ВНДІ газу уперше в СРСР провів газоконденсатні промислові дослідження на родовищі Кизилкум, а також сприяв становленню таких учених, як доктор технічних наук Є.М. Нанівський, кандидати технічних наук О.Б. Качалов та Б.С. Шнейдер. За науковими рекомендаціями вихованця Чернівецького університету А.Т. Леваднюка, що працював провідним науковцем Інституту пустинь Туркменської академії наук, запроектовано будівництво в умовах каракумських пісків дороги від Джебела до родовища Котуртепе. Заступником керуючого трестом «Туркменнафтопостачнафта» працював М.П. Северин.

Більшість вищезгаданих фахівців повернулися в Україну, здобутий у туркменських умовах досвід сприяв подальшому їх кар'єрному зростанню в Україні та за її межами. Зокрема, Р.М. Сенів став генеральним директором об'єднання «Чорноморнафтогаз», Р.Ю. Садовський – керуючим трестом «Полтавабурнафтогаз», С.П. Кіндрат – спершу начальником Укрнафтогазбуду, а згодом Закордонгазбуду, І.Г. Маланюк – директором ВНІПІТРАНСГАЗу, С.І. Гребенюк – начальником Полтавського УБР, О.Г. Краснолуцький – начальником Полтавського тампонажного управління Укрнафти, М.Г. Соловей – головним інженером Гадяцької контори буріння, Г.Ф. Гелетій – головним геологом НГВУ «Бориславнафта». Досягли значних наукових вершин кандидати наук Ю.Г. Філяс, Я.А. Пилип, Г.М. Лисяний, А.О. Турко; доктор геолого-мінералогічних наук, заступник директора Інституту геології корисних копалин АНУ В.В. Колодій, доктор технічних наук, заступник директора ТюменНДПІгаз Є.М. Нанівський, доктор геологічних наук В.А. Іванишин, директор інституту «МАСМА», кандидат технічних наук А.Д. Мартинюк та інші. Інженерно-технічний потенціал Охтирського нафтопромислового управління, що згодом стало провідним видобувним підприємством Укрнафти, було значною мірою сформовано завдяки українцям, що працювали у туркменській нафтовій промисловості: М.О. Михнів став начальником геологічного відділу НПУ; Ю.К. Дорофеєв – начальником відділу організації праці та зарплати; Б.П. Савків – завідувачем Качанівського нафтопромислу, а В.Д. Потапов, його наступник, пізніше призначений заступником начальника Центральної інженерно-технологічної служби Охтирського НПУ тощо.

Яскравою сторінкою науково-технічного та виробничого співробітництва з республікою Туркменістан є знакова участь українських інститутів та будівельних організацій у проектуванні та спорудженні нових об'єктів газотранспортної сфери та інфраструктури в останні два десятиріччя. Вищезазначені досягнення українських фахівців вселяють надію, що в майбутньому, за умови нашого цілеспрямованого співробітництва, Туркменістан знову стане альтернативним джерелом постачання газу в Україну.